

O‘ZBEKISTON QONUNCHILIGI TAHLILI

ILMIY-TAHLILIY JURNAL
2026-YIL 3-SON

ОБЗОР ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА УЗБЕКИСТАНА

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
2026 ГОД № 3

UZBEKISTAN LAW REVIEW

SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL
2026 ISSUE 3

VOLUME 3 / ISSUE 3 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33)

ISSN 2181-8118

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.)

MUASSIS: TOSHKENT DAVLAT YURIDIK UNIVERSITETI

“O‘zbekiston qonunchiligi tahlili” ilmiy-tahliliy jurnali O‘zbekiston matbuot va axborot agentligi tomonidan 2014-yil 21-iyulda 02-0074-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatidan o‘tkazilgan.

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi jurnallari ro‘yxatiga kiritilgan.

Mualliflik huquqlari Toshkent davlat yuridik universitetiga tegishli. Barcha huquqlar himoyalangan. Jurnal materiallaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish muassis ruxsati bilan amalga oshiriladi.

Nashr bo‘yicha mas‘ul:
O. Choriyev

Muharrirlar:
E. Mustafayev, Y. Yarmolik,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova,
X. Yuldasheva, F. Usmonova,
K. Abduvaliyeva, E. Sharipov,
Y. Mahmudov

Musahhih:
M. Tursunov

Texnik muharrir:
U. Sapayev

Dizayner:
D. Rajapov

Tahririyat manzili:
100047. Toshkent shahar,
Sayilgoh ko‘chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: lawreview.uz
E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Nashriyot litsenziyasi
№ 174625, 29.11.2023-y.

Jurnal 2026-yil 18-sentabrda bosmaxonaga topshirildi.
Qog‘oz bichimi: A4.
Shartli bosma tabog‘i: 21,4.
Adadi: 100. Buyurtma: № 96.

Bosmaxona litsenziyasi
29.11.2023 № 174626

TDYU bosmaxonasida chop etildi.
Bosmaxona manzili:
100047. Toshkent shahri,
Sayilgoh ko‘chasi, 37.

© Toshkent davlat yuridik
universiteti

TAHRIR HAY'ATI

BOSH MUHARRIR

S. Gulyamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Huquq va texnologiyalar sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

TAHRIR HAY'ATI A'ZOLARI

I. Rustambekov – Toshkent davlat yuridik universiteti O‘quv ishlari bo‘yicha prorektori, yuridik fanlar doktori, professor – bosh muharrir o‘rinbosari

Sh. Xo‘jayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Intellectual mulk huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori – mas‘ul muharrir

O. Okyulov – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

A. Ener – Anqara Haci Bayram universiteti dotsenti, Energetika nizolari arbitraj markazi bosh kotibi o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori

M. Bungenberg – Saarlend universiteti Yevropa instituti direktori, yuridik fanlar doktori

S. Tatar – Anqara Yildirim Boyazid universiteti professori, yuridik fanlar doktori

J. Peeroo – Sorbonna universiteti professori, “Stone 36” yuridik firmasi advokati, yuridik fanlar doktori

B. Musayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Biznes huquqi va sud himoyasi fakulteti dekani, yuridik fanlar doktori, professor

Sh. Saydullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Davlat va huquq nazariyasi sho‘basi professori, yuridik fanlar nomzodi

D. Habibullayev – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik protsessual va iqtisodiy protsessual huquqi sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

S. Bozorov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

I. Bekov – Toshkent davlat yuridik universiteti Konstitutsiyaviy huquq sho‘basi mudiri, yuridik fanlar doktori, professor

V. Ergashev – O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Qonunchilik va huquqiy siyosat instituti direktor o‘rinbosari, yuridik fanlar doktori, professor

Sh. Joldasova – O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi huzuridagi Qonunchilik muammolari va parlament tadqiqotlari instituti bosh ilmiy xodimi, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

O. Xazratqulov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro xususiy huquq sho‘basi mudiri, yuridik fanlar nomzodi, professor

D. Suyunova – Toshkent davlat yuridik universiteti Jinoyat-protsessual huquqi sho‘basi professori, yuridik fanlar doktori

D. Maxkamov – Toshkent davlat yuridik universiteti Ommaviy huquq fakulteti dekani, yuridik fanlar doktori, professor

D. Babadjanova – Toshkent davlat yuridik universiteti Fuqarolik huquqi sho‘basi professori v.b., yuridik fanlar doktori

A. Matmurotov – Toshkent davlat yuridik universiteti Sud hokimiyati, advokatura va huquqni muhofaza qiluvchi organlar sho‘basi mudiri, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

E. Rahmatov – Toshkent davlat yuridik universiteti Xalqaro huquq va qiyosiy huquqshunoslik fakulteti dekani, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

M. Turdialiyev – O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi Yuridik ta‘lim va sud-ekspertiza boshqarmasi boshlig‘i o‘rinbosari, yuridik fanlar bo‘yicha falsafa doktori

**УЧРЕДИТЕЛЬ: ТАШКЕНТСКИЙ
ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
ЮРИДИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ**

Научно-аналитический журнал «Обзор законодательства Узбекистана» зарегистрирован Агентством печати и информации Узбекистана 21 июля 2014 года с удостоверением № 02-0074.

Журнал включён в перечень журналов Высшей аттестационной комиссии при Академии наук Республики Узбекистан.

Авторские права принадлежат Ташкентскому государственному юридическому университету. Все права защищены. Использование, распространение и воспроизведение материалов журнала осуществляется с разрешения учредителя.

Реализуется по договорной цене.

Ответственный за выпуск:
О. Чориев

Редакторы:

Э. Мустафаев, Е. Ярмолик,
М. Шаринова, Ш. Бекназарова,
Х. Юлдашева, Ф. Усмонова,
К. Абдувалиева, Э. Шарипов,
Й. Махмудов

Корректор:

М. Турсунов

Технический редактор:

У. Сапаев

Дизайнер:

Д. Ражапов

Адрес редакции:

100047. Город Ташкент,
улица Сайилгох, 35.
Тел.: (0371) 233-66-36 (1169)

Веб-сайт: lawreview.uz

E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Издательская лицензия

от 29.11.2023 № 174625.

Журнал передан в типографию

18.09.2026.

Формат бумаги: А4.

Усл. п. л. 21,4. Тираж: 100 экз.

Номер заказа: 96.

Лицензия типографии

от 29.11.2023 № 174626

Отпечатано в типографии

Ташкентского государственного

юридического университета.

100047, г. Ташкент,

ул. Сайилгох, дом 37.

© Ташкентский государственный
юридический университет

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

С. Гулямов – профессор сектора права и технологий Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

ЧЛЕНЫ РЕДАКЦИОННОЙ КОЛЛЕГИИ

И. Рустамбеков – проректор Ташкентского государственного юридического университета по учебной работе, доктор юридических наук, профессор – заместитель главного редактора

Ш. Хужаев – заведующий сектором права интеллектуальной собственности Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам – ответственный редактор

О. Окюлов – профессор сектора гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Энер – доцент Университета Анкары Хаджи Байрам, заместитель генерального секретаря Арбитражного центра по энергетическим спорам, доктор права

М. Бунгенберг – директор Европейского института Саарского университета, доктор права

С. Татар – профессор Университета Анкары Йылдырым Беязит, доктор права

Ж. Пироо – профессор Сорбоннского университета, адвокат юридической фирмы Stone 36, доктор права

Б. Мусаев – декан факультета бизнес-права и судебной защиты Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Ш. Сайдуллаев – профессор сектора теории государства и права Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук, профессор

Д. Хабибуллаев – заведующий сектором гражданского процессуального и экономического процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

С. Бозоров – профессор сектора международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

И. Беков – заведующий сектором конституционного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

В. Эргашев – заместитель директора Института законодательства и правовой политики при Президенте Республики Узбекистан, доктор юридических наук, профессор

Ш. Джолдасова – ведущий научный сотрудник Института проблем законодательства и парламентских исследований при Олий Мажлисе Республики Узбекистан, доктор философии по юридическим наукам

О. Хазраткулов – заведующий сектором международного частного права Ташкентского государственного юридического университета, кандидат юридических наук, профессор

Д. Суюнова – профессор сектора уголовно-процессуального права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

Д. Махкамов – декан факультета публичного права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук, профессор

Д. Бабаджанова – и.о. профессора сектора гражданского права Ташкентского государственного юридического университета, доктор юридических наук

А. Матмуротов – заведующий сектором судебной власти, адвокатуры и правоохранительных органов Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам

Э. Рахматов – декан факультета международного права и сравнительного правоведения Ташкентского государственного юридического университета, доктор философии по юридическим наукам, доцент

М. Турдиалиев – заместитель начальника управления юридического образования и судебной экспертизы Министерства юстиции Республики Узбекистан, доктор юридических наук, доктор философии по юридическим наукам

**FOUNDER: TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF LAW**

"Uzbekistan Law Review" scientific and analytical journal was registered by Press and Information Agency of Uzbekistan on July 21, 2014, with certificate number 02-0074.

The journal is included in the list of journals of the Supreme Attestation Commission under the Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan

Copyright belongs to Tashkent State University of Law. All rights reserved. Use, distribution and reproduction of materials of the journal are carried out with the permission of the founder.

Agreed-upon price.

Publication Officer:
O. Choriev

Editors:
E. Mustafaev, E. Yarmolik,
M. Sharifova, Sh. Beknazarova,
Kh. Yuldasheva, F. Usmonova,
K. Abduvalieva, E. Sharipov,
Y. Makhmudov

Proofreader:
M. Tursunov

Technical editor:
U. Sapaev

Designer:
D. Rajapov

Publishing department address:
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 35.
Phone: (0371) 233-66-36 (1169)

Website: lawreview.uz
E-mail: uzlawreview@tsul.uz

Publishing license
№ 174625, 29.11.2023.

The journal is submitted to the
Printing house on 18.09.2026.
Paper size: A4.
Cond.p.f: 21,4.
Units: 100. Order: № 96.

Printing house license
№ 174626, 29.11.2023.

Published in the Printing house of
Tashkent State University of Law.
100047. Tashkent city,
Sayilgoh street, 37.

© Tashkent State University of Law

EDITORIAL BOARD
EDITOR-IN-CHIEF

S. Gulyamov – Professor of the Department of Law and Technologies of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

MEMBERS OF THE EDITORIAL BOARD

I. Rustambekov – Deputy Rector for Academic Affairs of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor - Deputy Editor-in-Chief

Sh. Khujaev – Head of the Department of Intellectual Property Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law - Executive Editor

O. Okyulov – Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Ener – Associate Professor of Ankara Haci Bayram University, Deputy Secretary General of the Center for Arbitration of Energy Disputes, Doctor of Law

M. Bungenberg – Director of the European Institute of Saarland University, Doctor of Law

S. Tatar – Professor of Ankara Yıldırım Bayezid University, Doctor of Law

J. Peeroo – Professor of the Sorbonne University, lawyer of the law firm Stone 36, Doctor of Law

B. Musaev – Dean of the Faculty of Business Law and Judicial Protection of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

Sh. Saydullaev – Professor of the Department of Theory of State and Law of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences

D. Habibullaev – Head of the Department of Civil Procedural and Economic Procedural Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

S. Bozorov – Professor of the Department of Private International Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

I. Bekov – Head of the Department of Constitutional Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

V. Ergashev – Deputy Director of the Institute of Legislation and Legal Policy under the President of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Law, Professor

Sh. Joldasova – Chief Research Fellow of the Institute of Legislation Problems and Parliamentary Research under the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

O. Khazratkulov – Head of the Department of Private International Law of Tashkent State University of Law, Candidate of Legal Sciences, Professor

D. Suyunova – Professor of the Department of Criminal Procedure Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

D. Mahkamov – Dean of the Faculty of Public Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law, Professor

D. Babadjanova – Acting Professor of the Department of Civil Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Law

A. Matmurotov – Head of the Department of Judiciary, Advocacy and Law Enforcement Agencies of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

E. Rahmatov – Dean of the Faculty of International Law and Comparative Law of Tashkent State University of Law, Doctor of Philosophy (PhD) in Law, Associate Professor

M. Turdialiyev – Deputy Head of the Department of Legal Education and Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Law

MUNDARIJA

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 11 **MIRZAYEV FAYZULLA IBODULLAYEVICH**
FATF standartlarini JDL/TMQK sohasida ma'muriy-huquqiy joriy etish mexanizmini takomillashtirish
- 22 **RAXMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Inson huquq va erkinliklarini ta'minlash mexanizmining metodologik asoslari
- 33 **ABDURAYIMOV MUHAMMAD SUVANQUL O'G'LI**
LegalTech – malakali yuridik yordam ko'rsatish tizimini takomillashtirish yo'nalishi sifatida
- 39 **MUNAVVAROVA NAIMAXON ZOYIDULLAYEVNA**
O'zbekistonda yagona notarial amaliyotni ta'minlashda Adliya vazirligi va Notarial palata hamkorligining istiqbollari
- 46 **TOJIYEV ODILJON**
"Raqqamli parlament" tushunchasi va uning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari
- 52 **XURRAMOV E'ZOZBEK BAXRON O'G'LI**
Tadbirkorlik faoliyatiga noqonuniy aralashuvni cheklashning konstitutsiyaviy mexanizmlari

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 64 **KUVANDIKOV ZOKIR OBLAKULOVICH, NORIMOVA MATLUBA TURG'UN QIZI**
Korporativ nizolarni hal qilishning maqbul usullari
- 75 **TURDIALIYEV MUHAMMAD ALI PO'LATJON O'G'LI**
Transchegaraviy tijorat munosabatlarida sun'iy intellekt tizimlarining huquq layoqatiga oid nazariyalar tahlili
- 82 **RO'ZMURODOVA LOBARXON MIRZOBEK QIZI**
Multimedia jurnalistikasida turdosh huquqlar: audio, video va efir materiallaridan qayta foydalanishning qatlamli modeli

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

- 92 **PRIMOV BAXTIYOR OLIM O'G'LI**
Kripto-aktivlarga oid qonunga xilof qilmishlar tushunchasi, mazmun-mohiyati va turlari tasnifi

12.00.09 – JINOYAT PROTSSESI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 103 **XALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
O'zbekiston sud-ekspertiza tizimini muvofiqlashtirishning tashkiliy-huquqiy muammolari
- 112 **MUSAYEV GAYRAT FARXADOVICH**
Farg'onada transchegaraviy firibgarlik bilan bog'liq jinoyatning fosh etilishi: jinoiy-huquqiy, raqqamli-kriminalistik va kriptotahliliy jihatlar
- 119 **MAMADALIYEV UMID YULDASHEVICH**
Jinoyat ishlari bo'yicha ekstraditsiyaning nazariy tahlili
- 130 **FATULLAYEV SHODMONBEK MADATOVICH**
Ekspert xulosasining isbotlash vositasi sifatidagi o'rni va ahamiyati

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

143 **YUNUSOV XAYDARALI MURATOVICH**

Xalqaro organlarga murojaat qilish huquqini ta'minlashning milliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish masalalari

157 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**

“Markaziy Osiyo – Rossiya” formatining xalqaro-huquqiy tartibga solinishi: evolyutsiya, shartnomaviy asos va institutsionallashuv chegaralari

12.00.12 – KORRUPSIYA MUAMMOLARI

171 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**

Manfaatlar to'qnashuvi tushunchasini tavsiflash bo'yicha ilmiy yondashuvlar

СОДЕРЖАНИЕ

12.00.02 – КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО. АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО. ФИНАНСОВОЕ И ТАМОЖЕННОЕ ПРАВО

- 11 **МИРЗАЕВ ФАЙЗУЛЛА ИБОДУЛЛАЕВИЧ**
Совершенствование механизма административно-правовой имплементации стандартов ФАТФ в сфере ПОД/ФТ
- 22 **РАХМАНОВ АКМАЛ ЭРГАШЕВИЧ**
Методологические основы механизма обеспечения прав и свобод человека
- 33 **АБДУРАЙИМОВ МУХАММАД СУВАНКУЛ УГЛИ**
LegalTech как направление совершенствования системы оказания квалифицированной юридической помощи
- 39 **МУНАВВАРОВА НАИМАХОН ЗОХИДУЛЛАЕВНА**
Перспективы сотрудничества Министерства юстиции и Нотариальной палаты в обеспечении единой нотариальной практики в Узбекистане
- 46 **ТОЖИЕВ ОДИЛЖОН**
Понятие «цифровой парламент» и его конституционно-правовые основы
- 52 **ХУРРАМОВ ЭЪЗОЗБЕК БАХРОН УГЛИ**
Конституционные механизмы ограничения незаконного вмешательства в предпринимательскую деятельность

12.00.03 – ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО. ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО. СЕМЕЙНОЕ ПРАВО. МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО

- 64 **КУВАНДИКОВ ЗОКИР ОБЛАКУЛОВИЧ, НОРИМОВА МАТЛУБА ТУРГУН КИЗИ**
Оптимальные способы разрешения корпоративных споров
- 75 **ТУРДИАЛИЕВ МУХАММАД АЛИ ПУЛАТЖОН УГЛИ**
Анализ теорий правоспособности систем искусственного интеллекта в трансграничных коммерческих отношениях
- 82 **РУЗМУРОВА ЛОБАРХОН МИРЗОБЕК КИЗИ**
Смежные права в мультимедийной журналистике: многоуровневая модель повторного использования аудио-, видео- и эфирных материалов

12.00.08 – УГОЛОВНОЕ ПРАВО. УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО

- 92 **ПРИМОВ БАХТИЁР ОЛИМ УГЛИ**
Понятие, сущность и классификация противоправных деяний, связанных с криптоактивами

12.00.09 – УГОЛОВНЫЙ ПРОЦЕСС. КРИМИНАЛИСТИКА, ОПЕРАТИВНО-РОЗЫСКНОЕ ПРАВО И СУДЕБНАЯ ЭКСПЕРТИЗА

- 103 **ХАЛИЛОВ АКРАМ УТАМУРОВОВИЧ**
Организационно-правовые проблемы координации системы судебной экспертизы Узбекистана
- 112 **МУСАЕВ ГАЙРАТ ФАРХАДОВИЧ**
Раскрытие трансграничного мошенничества в Фергане: уголовно-правовые, цифрово-криминалистические и криптоаналитические аспекты
- 119 **МАМАДАЛИЕВ УМИД ЮЛДАШЕВИЧ**
Теоретический анализ экстрадиции по уголовным делам
- 130 **ФАТУЛЛАЕВ ШОДМОНБЕК МАДАТОВИЧ**
Место и значение заключения эксперта как средства доказывания

12.00.10 – МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО

143 **ЮНУСОВ ХАЙДАРАЛИ МУРАТОВИЧ**

Вопросы совершенствования национально-правовых основ обеспечения права на обращение в международные органы

157 **УМАРОВ РУСТАМ ЗУЛЬФУКАРОВИЧ**

Международно-правовое регулирование формата «Центральная Азия – Россия»: эволюция, договорная база и пределы институционализации

12.00.12 – ПРОБЛЕМЫ КОРРУПЦИИ

171 **НИЁЗОВА САЛОМАТ САПАРОВНА**

Научные подходы к характеристике понятия конфликта интересов

CONTENTS

12.00.02 – CONSTITUTIONAL LAW. ADMINISTRATIVE LAW. FINANCIAL AND CUSTOMS LAW

- 11 **MIRZAEV FAYZULLA IBODULLAEVICH**
Improving the mechanism for administrative-legal implementation of FATF standards in the field of AML/CFT
- 22 **RAKHMANOV AKMAL ERGASHEVICH**
Methodological foundations of the mechanism for ensuring human rights and freedoms
- 33 **ABDURAYIMOV MUHAMMAD SUVANQUL UGLI**
LegalTech as an avenue for improving the system of qualified legal assistance
- 39 **MUNAVVAROVA NAIMAKHON ZOKHIDULLAEVNA**
Prospects for cooperation between the Ministry of Justice and the Notary Chamber in ensuring a unified notary practice in Uzbekistan
- 46 **TOJIEV ODILJON**
The concept of the “digital parliament” and its constitutional and legal foundations
- 52 **KHURRAMOV EZOZBEK BAKHRON UGLI**
Constitutional mechanisms for limiting illegal interference in entrepreneurial activity

12.00.03 – CIVIL LAW. BUSINESS LAW. FAMILY LAW. INTERNATIONAL PRIVATE LAW

- 64 **KUVANDIKOV ZOKIR OBLAKULOVICH, NORIMOVA MATLUBA TURGUN KIZI**
Acceptable methods for resolving corporate disputes
- 75 **TURDIALIYEV MUHAMMAD ALI PULATJON UGLI**
Analysis of theories on the legal capacity of artificial intelligence systems in cross-border commercial relations
- 82 **RUZMURODOVA LOBARKHON MIRZOBEK KIZI**
Related rights in multimedia journalism: a layered model for audio, video and broadcast reuse

12.00.08 – CRIMINAL LAW. CRIMINAL-EXECUTIVE LAW

- 92 **PRIMOV BAKHTIYOR OLIM UGLI**
The concept, essence, and classification of types of illegal acts related to crypto-assets

12.00.09 – CRIMINAL PROCEEDINGS. FORENSICS, INVESTIGATIVE LAW AND FORENSIC EXPERTISE

- 103 **KHALILOV AKRAM UTAMURODOVICH**
Organizational and legal problems of coordinating the forensic system of Uzbekistan
- 112 **MUSAEV GAYRAT FARKHADOVICH**
Solving crimes related to cross-border fraud in Fergana: criminal-legal, digital-criminalistic, and cryptoanalytical aspects
- 119 **MAMADALIEV UMID YULDASHEVICH**
Theoretical analysis of extradition in criminal cases
- 130 **FATULLAEV SHODMONBEK MADATOVICH**
The role and significance of the expert conclusion as a means of proof
-

12.00.10 – INTERNATIONAL LAW

143 **YUNUSOV KHAYDARALI MURATOVICH**

Issues of improving the national legal framework for ensuring the right to appeal to international bodies

157 **UMAROV RUSTAM ZULFUKAROVICH**

International legal regulation of the “Central Asia – Russia” format: evolution, treaty framework, and limits of institutionalization

12.00.12 – CORRUPTION PROBLEMS171 **NIYOZOVA SALOMAT SAPAROVNA**

Scientific approaches to characterizing the conflict of interest

Kelib tushgan / Получено / Received: 10.08.2026
Qabul qilingan / Принято / Accepted: 02.09.2026
Nashr etilgan / Опубликовано / Published: 18.09.2026

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.uzlawrev.33014>

UDC: 343.148(045)(575.1)

EKSPERT XULOSASINING ISBOTLASH VOSITASI SIFATIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Fatullayev Shodmonbek Madatovich,

Toshkent davlat yuridik universiteti mustaqil izlanuvchisi

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-5784-5723>

e-mail: shodmonbek080@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ekspert xulosasining jinoyat-protsessual isbotlash vositasi sifatidagi o'rni va ahamiyati kompleks tadqiq etildi. Unda ekspert xulosasining huquqiy tabiati, uning guvoh ko'rsatmalari, mutaxassis fikri hamda ashyoviy dalillardan farqli jihatlari tahlil qilindi. Ekspert xulosasining maqbulligi, aloqadorligi, ishonchliligi va yetarliligi uni dalil sifatida baholashning asosiy mezonlari sifatida yoritildi. Shuningdek, ekspert xulosasining sud va tergov organlari uchun oldindan belgilangan majburiy kuchga ega emasligi, uni boshqa dalillar bilan birgalikda xolisona baholash zarurligi asoslab berildi. Tadqiqotda ekspert xulosasining ilmiy-metodologik asoslanganligini ta'minlash, ekspert vakolatlarining huquqiy chegaralarini belgilash, ekspert oldiga huquqiy tusdagi savollar qo'yilishini taqiqlash hamda ekspertiza metodikalarini validatsiyadan o'tkazish masalalari ko'rib chiqilgan. Muallif tomonidan O'zbekiston Respublikasining jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirishga qaratilgan ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: ekspert xulosasi, sud ekspertizasi, isbotlash vositasi, jinoyat-protsessi, maqbullik, aloqadorlik, ishonchlilik, yetarlilik

МЕСТО И ЗНАЧЕНИЕ ЗАКЛЮЧЕНИЯ ЭКСПЕРТА КАК СРЕДСТВА ДОКАЗЫВАНИЯ

Фатуллаев Шодмонбек Мадатович,

самостоятельный соискатель

Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. В статье комплексно исследуются место и значение заключения эксперта как средства доказывания в уголовном процессе. Проанализированы правовая природа заключения эксперта и его отличия от показаний свидетеля, мнения специалиста и вещественных доказательств. Относимость, допустимость, достоверность и достаточность заключения эксперта рассматриваются как основные критерии его оценки в качестве доказательства. Обосновывается положение о том, что заключение эксперта не имеет заранее установленной обязательной силы для суда и органов предварительного расследования и должно объективно оцениваться в совокупности с другими доказательствами. Рассмотрены вопросы обеспечения научно-методологической обоснованности заключения эксперта, установления правовых пределов его полномочий, недопустимости постановки перед экспертом вопросов правового характера, а также валидации экспертных методик. Автором выдвинуты научно-практические предложения, направленные на совершенствование уголовно-процессуального законодательства Республики Узбекистан.

Ключевые слова: заключение эксперта, судебная экспертиза, средство доказывания, уголовный процесс, допустимость, относимость, достоверность, достаточность

THE ROLE AND SIGNIFICANCE OF THE EXPERT CONCLUSION AS A MEANS OF PROOF

Fatullaev Shodmonbek Madatovich,

Independent Researcher at Tashkent State University of Law

Abstract. This article provides a comprehensive study of the role and significance of expert testimony as a tool of proof in criminal proceedings. It analyzes the legal nature of expert testimony and distinguishes it from witness statements, specialist opinions, and physical evidence. The admissibility, relevance, reliability, and sufficiency of expert testimony are highlighted as the primary criteria for evaluating it as evidence. Furthermore, the article substantiates that expert testimony does not possess predetermined binding force for courts and investigative authorities and must be objectively evaluated in conjunction with other evidence. The study examines issues related to ensuring the scientific and methodological foundation of expert testimony, defining the legal boundaries of an expert's competence, prohibiting the submission of questions of a legal nature to experts, and validating forensic methodologies. Finally, the author presents scientific and practical proposals aimed at improving the criminal procedural legislation of the Republic of Uzbekistan.

Keywords: expert opinion, forensic examination, means of proof, criminal procedure, admissibility, relevance, reliability, sufficiency

Kirish

Jinoyat protsessida odil sudlovni ta'minlash, jinoyat ishining haqiqiy holatlarini to'liq va xolisona aniqlash hamda qonuniy, asosli va adolatli protsessual qarorlar qabul qilish, avvalo, isbotlash jarayonining samarali tashkil etilishiga bog'liq. Isbotlash jarayonida turli dalil manbalaridan foydalanilsa-da, fan, texnika, san'at va hunar sohalaridagi maxsus bilimlarni talab qiluvchi holatlarni aniqlashda sud ekspertizasi alohida ahamiyat kasb etadi. Zero ekspert tadqiqoti natijasida shakllantiriladigan xulosa oddiy faktik ma'lumotni qayd etish bilan cheklanmay, maxsus bilimlar asosida muayyan obyekt, hodisa yoki jarayonning ilmiy tahlili natijasida aniqlangan ma'lumotlarni protsessual shaklda ifodalaydi. Shu jihatdan ekspert xulosasi jinoyat ishlarini tergov qilish va sudda ko'rib chiqishda muhim isbotlash vositalaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Sud ekspertizasi institutining rivojlanishi zamonaviy jinoyat-protsessual isbotlash tizimida ilmiy bilimlardan foydalanish ko'lamining kengayib borishi bilan bevosita bog'liqdir. Jinoyat sodir etilishi bilan bog'liq ko'plab holatlarni faqatgina an'anaviy tergov harakatlari yoki bevosita idrok etilgan ma'lumotlar asosida aniqlashning imkoni mavjud emas. Bunday vaziyatlarda biologik, kriminalistik, iqtisodiy, texnik, tibbiy va boshqa maxsus bilimlardan foydalanish zarurati yuzaga keladi. Natijada ekspert xulosasi ish bo'yicha muhim faktik holatlarni aniqlash, mavjud dalillarni ilmiy jihatdan tekshirish va ular o'rtasidagi sababiy hamda mantiqiy bog'liqliklarni ochib berishda muhim protsessual vositaga aylanadi.

Biroq ekspert xulosasining isbotlash vositasi sifatidagi ahamiyati uning mavjudligi bilangina belgilanmaydi. Uning daliliy kuchi, eng avvalo, qonuniy ravishda olinganligi, ish uchun aloqadorligi, ilmiy jihatdan asoslanganligi, ishonchliligi va boshqa dalillar bilan o'zaro uyg'unligi bilan belgilanadi. Shu sababli ekspert xulosasini "tayyor" yoki oldindan ustuvor kuchga ega bo'lgan dalil sifatida qabul qilish jinoyat-protsessual isbotlashning fundamental

tamoyillariga zid hisoblanadi. Ekspert xulosasi boshqa dalillar qatori mustaqil, xolis va har tomonlama baholanishi lozim.

Mazkur masalaning yana bir muhim jihati ekspert xulosasining boshqa isbotlash vositalaridan huquqiy va mazmuniy jihatdan farqlanishidir. Xususan, guvoh o'zining bevosita idrok etgan voqea-hodisalari haqida ko'rsatma bersa, ekspert maxsus bilimlar va ilmiy tadqiqot usullaridan foydalangan holda yangi faktik ma'lumotlarni aniqlaydi. Mutaxassis esa, odatda, dalillarni aniqlash, olish va mustahkamlashda ilmiy-texnik ko'mak ko'rsatadi. Ashyoviy dalil moddiy obyektning o'zida muayyan faktlarni aks ettirsa, ekspert xulosasi ana shu obyekt yoki boshqa materiallarning maxsus bilimlar asosida o'tkazilgan tadqiqoti natijasining protsessual ifodasi hisoblanadi.

Shu bilan birga, sud-tergov amaliyotida ekspert xulosalarini baholash bilan bog'liq qator muammolar mavjud. Jumladan, ekspertiza tayinlash va o'tkazishning protsessual talablariga rioya qilinishi, ekspertning mustaqilligi va xolisligi, tadqiqot metodikalarining ilmiy asoslanganligi, taqdim etilgan obyektlarning yetarliligi va yaroqliligi, qarama-qarshi ekspert xulosalarini baholash hamda ekspert vakolatlarining huquqiy chegaralarini belgilash masalalari alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, ekspert zimmasiga yuridik masalalarni hal qilishni yuklash yoki ekspert xulosasiga boshqa dalillardan mutlaq ustunlik berish isbotlash jarayonining xolisligi va tortishuvchanligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Mazkur maqolaning maqsadi ekspert xulosasining jinoyat-protsessual isbotlash tizimidagi o'rni va ahamiyatini ilmiy-nazariy hamda amaliy jihatdan tahlil qilish, uni boshqa isbotlash vositalaridan ajratib turuvchi mezonlarni aniqlash, ekspert xulosasini baholashning maqbullik, aloqadorlik, ishonchlilik va yetarlilik mezonlarini ochib berish hamda mavjud qonunchilik va amaliyotdagi muammolarni bartaraf etishga qaratilgan takliflarni ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot doirasida ekspert xulosasining huquqiy tabiati, uning isbotlovchilik kuchi, ekspertning protsessual mustaqilligi, ilmiy-metodologik asoslanganlik talablari, ekspert xulosalarini baholashning protsessual mexanizmlari hamda xorijiy tajribadan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi jinoyat-protsessual qonunchiligini takomillashtirish, xususan, ekspert vakolatlarining chegaralarini aniq belgilash, ilmiy metodikalarni validatsiyadan o'tkazish va ekspert xulosalarini baholashning samarali huquqiy mexanizmlarini shakllantirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar asoslantiriladi.

Asosiy qism

Sud-ekspertiza xulosasi jinoyat ishlari bo'yicha haqiqatni aniqlashda, ayblov va himoya dalillarini baholashda hamda odil sudlovni amalga oshirishda mustahkam huquqiy poydevor hisoblanadi. Milliy jinoyat-protsessual qonunchilimiz, xususan, O'zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksining 81-moddasi talablariga muvofiq, sud-tergov organlari tomonidan jinoyat ishi bo'yicha barcha holatlarni to'g'ri aniqlash uchun foydalaniladigan har qanday haqiqiy ma'lumotlar dalil sifatida e'tirof etiladi (Republic of Uzbekistan, 1994). Maxsus bilimlarni talab qiluvchi holatlar yuzasidan olingan ekspert xulosasi ham mazkur dalil manbalarining alohida va muhim bir mustaqil turidir. Jinoyat protsessi doirasida ekspert xulosasining isbotlash vositasi sifatidagi o'rni va protsessual ahamiyatini aniqlash ishdagi faktik holatlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish imkonini beradi. Shu munosabat bilan ushbu dalil turining huquqiy tabiatini, uning boshqa isbotlash vositalari bilan o'zaro nisbatini hamda qonunchilikdagi mezonlarini ilmiy-nazariy jihatdan chuqur tadqiq etish muhim dolzarblik kasb etadi.

Sud ekspertizasi va ekspert xulosasining protsessual tabiati maxsus bilimlarning jinoiy sudlov amaliyotiga jalb qilinishi bilan bevosita daxldor bo'lgan huquqiy hodisadir. O'zbekiston Respublikasining "Sud ekspertizasi to'g'risida"gi Qonunining 3-moddasiga asosan sud ekspertizasi ish holatlarini aniqlashga qaratilgan hamda sud eksperti tomonidan maxsus bilimlar asosida sud-expert tekshiruvlarini o'tkazish va xulosa berishdan iborat bo'lgan protsessual harakat sifatida tushuniladi (Republic of Uzbekistan, 2010). Maxsus bilimlar esa maxsus tayyorgarlikdan o'tish yoki kasbiy malaka hamda tajriba orqali o'zlashtiriladigan, fan, texnika, san'at yoki hunar sohasidagi nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar majmuidir (Republic of Uzbekistan, 2026).

Ekspert o'z ixtiyoridagi ushbu maxsus ilmiy bilimlardan samarali foydalangan holda taqdim etilgan obyektlarni obyektiv va har tomonlama tadqiq qilishga majburdir. Binobarin, ekspert xulosasining huquqiy tabiati uning fan, texnika, san'at va hunar sohasidagi qat'iy ilmiy qonuniyatlarga va maxsus tadqiqot usullari natijalariga tayanishi bilan belgilanadi. Sud ekspertining yakuniy xulosasi o'z mazmun va shakliga ko'ra jinoyat-protsessual qonunida belgilangan barcha qoidalarga va majburiy rekvizitlarga to'liq javob beradigan rasmiy protsessual hujjat hisoblanadi. JPKning 184-moddasida hamda amaldagi "Sud-expertlik faoliyati to'g'risida"gi Qonunda ekspert xulosasining tarkibiy tuzilishi va unga qo'yiladigan minimal talablar aniq belgilab berilgan (Republic of Uzbekistan, 2026). Unga muvofiq, xulosada tadqiqot o'tkazilgan sana va joy, uning asosi, tayinlagan organ ma'lumotlari, ekspertning malakasi va ixtisosligi, ogohlantirilgan jinoiy javobgarlik bo'yicha tilxat hamda qo'llanilgan ilmiy usullar to'liq aks ettirilishi shart.

Ekspert xulosasi o'z ichiga uchta asosiy tarkibiy qismni, ya'ni kirish, tadqiqot va yakunlovchi qismlarni qamrab olib, ularning mantiqiy munosabati xulosalarning ilmiy asoslilikini belgilaydi (Eshmuratov, 2023). Shunga ko'ra, ekspert xulosasi faqatgina qat'iy belgilangan protsessual shaklda tuzilib, rasmiy tasdiqlangandagina jinoyat protsessida isbotlash vositasi sifatidagi yuridik kuchga ega bo'ladi. Jinoyat isbotlash tizimida ekspert xulosasini guvoh ko'rsatuvlaridan (ko'rsatmasidan) ajratib turuvchi eng fundamental farq maxsus bilim va ilmiy tadqiqot omilidir (To'laganova, 2021).

Guvoh o'zi bevosita idrok etgan, ko'rgan, eshitgan yoki sezgan hodisalar, narsalar va faktik holatlarni tushuntirib ko'rsatuv bersa, ekspert esa ashyolarni maxsus ilmiy usullar bilan o'rganish natijasida yangi faktik ma'lumotlarni shakllantiradi. Guvoh faoliyatida hech qanday maxsus tadqiqot o'tkazish nazarda tutilmaydi. Holbuki, ekspertning asosiy vazifasi obyektlarni sinchkovlik bilan laboratoriya sharoitida tahlil qilishdir. Shuningdek, guvoh faqat o'ziga ma'lum bo'lgan ma'lumotlarni bayon etishga majbur bo'lsa, ekspert esa o'zining maxsus bilimlari doirasida yangi qonuniyatlarni ochib beradi va asoslaydi. Shu bois guvoh ko'rsatmasidan farqli ravishda, ekspert xulosasi doimo maxsus ilmiy-metodologik daxldorlikka hamda empirik asoslanganlik darajasiga ega bo'lishi shartdir. Ekspertning kasbiy mustaqilligi va xolisligi ham guvohlik daxlsizligidan tubdan farq qiluvchi qat'iy huquqiy mezonlar bilan ta'minlanadi.

Ekspert xulosasining protsessual tabiatini isbotlashda ko'maklashuvchi mutaxassis fikridan ham aniq va izchil ravishda chegaralash lozim. JPK qoidalariga binoan mutaxassis tergov harakatlari va sud muhokamasini yuritishda dalillarni topish va mustahkamlash uchun ilmiy-texnika vositalari hamda maxsus malakasini qo'llagan holda faqatgina texnik ko'mak ko'rsatadi (Republic of Uzbekistan, 1994).

Ekspertdan farqli o'laroq mutaxassis mustaqil ilmiy tadqiqotlar o'tkazmaydi va ish bo'yicha yakuniy ekspertlik xulosasini taqdim etmaydi. Mutaxassisning faoliyati dalillarni

to'plash va qayd etish bilan cheklansa, ekspert esa taqdim etilgan obyektlarning ichki tuzilishi va xususiyatlarini ilmiy asosda chuqur o'rganadi. Mutaxassis o'z kasbiga loyiq bo'lishi va isbotlash jagayonida xolis arbitr sifatida ishtirok etishi talab qilinsa-da, uning fikri ekspert xulosasi kabi kompleks ilmiy-metodik tadqiqot natijasi hisoblanmaydi. Ekspert xulosasini ashyoviy dalillardan ajratib turuvchi huquqiy mezonlar ham jinoyat isbotlash nazariyasida alohida ahamiyatga ega. Ashyoviy dalillar jinoiy qilmish sodir etilgan joyda topilgan, jinoyat quroli bo'lib xizmat qilgan yoki o'zida jinoyat izlarini saqlab qolgan moddiy narsalar va obyektlardir. Ekspert xulosasi esa aksincha ushbu ashyoviy dalillarni yoki boshqa ish materiallarini maxsus bilimga ega bo'lgan subyekt tomonidan tadqiq etish natijasida vujudga kelgan mantiqiy-yozma dalil manbaidir.

Ashyoviy dalil o'zining moddiy shakli bilan ish uchun ahamiyatli holatlarni aks ettirsa, ekspert xulosasi uning ilmiy tahlili va ushbu tahlilning yozma ifodasidir. Ashyoviy dalillarni baholash jarayoni ularni qonuniy olish shartlari bilan daxldor bo'lsa, ekspert xulosasining kuchi bevosita ilmiy tadqiqotning to'g'riligiga bog'liqdir (Eshmuratov, 2023). Har qanday isbotlash vositasi kabi sud ekspertining xulosasi ham jinoyat protsessida umumiy dalillar nazariyasi doirasida baholanishi shart. JPKning 95-moddasiga muvofiq, jinoyat ishini yurituvchi har bir mas'ul mansabdor shaxs ishdagi barcha holatlarni sinchkovlik bilan, to'la, har tomonlama va xolisona ko'rib chiqishga asoslangan holda dalillarga baho berishi lozim (Republic of Uzbekistan, 1994). Ushbu baholash jarayonida har bir dalil, shu jumladan, ekspert xulosasi ham ishga aloqadorligi, maqbulligi va ishonchliligi nuqtayi nazaridan tekshiriladi (Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, 2014).

Ekspert xulosasining isbotlovchilik kuchi ushbu uchta fundamental mezonning o'zaro uzviy birligi va qonunchilik talablariga mosligi bilan aniqlanadi. Agar xulosa ushbu yuridik filtrlarning loqal bittasiga javob bermasa, u jinoyat isbotlash tizimida o'zining dalillik ahamiyatini va kuchini butunlay yo'qotadi (Eshnazarov, 2026). Sud ekspertizasi xulosasining maqbulligi (admissibility) mezonini baholash ekspertizani tayinlash va o'tkazishda jinoyat-protsessual qonunining barcha talablariga qat'iy rioya etilganligini tekshirishni o'z ichiga oladi.

Maqbullikni baholashda dalilning vakolatli subyekt tomonidan olinganligi, ekspertiza tayinlash to'g'risidagi qarorning qonuniyligi hamda protsess ishtirokchilarining huquqlari to'liq ta'minlanganligi tekshiriladi. Agar ekspertiza tegishli tergov qarorisiz o'tkazilgan bo'lsa yoki ekspertni rad etish qoidalari buzilgan bo'lsa, olingan xulosa maqbul bo'lmagan yaroqsiz dalil deb topiladi. Shuningdek, ekspertning qasamyodi, uning huquq va majburiyatlari tushuntirilganligi hamda yolg'on xulosa berganlik uchun jinoiy javobgarlik haqida ogohlantirilganligi kabi protsessual talablarning bajarilishi maqbullikning zarur shartlaridir (Rossinskaya, 2018).

Protsessual qonun talablarini buzgan holda olingan har qanday ekspert xulosasi sudda dalil sifatida foydalanishdan butunlay chetlashtiriladi (Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, 2018). Ekspert xulosasining ishga aloqadorligi (taalluqliligi) relevance) mezonini uning jinoyat ishi uchun ahamiyatga ega bo'lgan faktik holatlarni tasdiqlovchi yoki inkor etuvchi ma'lumotlarni o'zida aks ettirishi bilan belgilanadi (Republic of Uzbekistan, 1994). Oliy sud Plenumining qarorlariga ko'ra, dalil ish uchun daxldor bo'lgan holatlar haqidagi xulosalarni tasdiqlasa yoki shubha ostiga qo'yadigan ma'lumotlarni aks ettirsagina ishga aloqador deb e'tirof etiladi (Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, 2014).

Ekspert oldiga qo'yilgan savollar va uning tadqiqot natijalari jinoyat ishi bo'yicha isbot qilinishi lozim bo'lgan holatlar doirasiga bevosita kirishi shart (Eshmuratov, 2023). Agar xulosadagi ma'lumotlar ish uchun hech qanday ahamiyatga ega bo'lmasa, tergovchi yoki sud ushbu xulosani asossiz deb topib, dalillar qatoridan chiqarishi lozim. Shunga ko'ra, aloqadorlik ekspertiza faoliyatini ish holatlari bilan mantiqiy va huquqiy jihatdan bog'lab turuvchi protsessual ko'prik hisoblanadi.

Sud ekspertizasi xulosasining ishonchliligi uning qat'iy va obyektiv ilmiy asoslanganligi hamda tekshiruvning to'liqligi darajasi bilan bog'liqdir. Ishonchlilikni baholashda ekspert tomonidan qo'llanilgan tadqiqot usullari, uslubiyatlarining ilmiy jihatdan asoslanganligi hamda ularni takroran tekshirish imkoniyatining ma'lum bo'lishi sinchkovlik bilan o'rganiladi. Ekspert tekshiruvi natijalari va uning yakuniy xulosalari umume'tirof etilgan ilmiy va amaliy ma'lumotlar bazasiga muvofiq bo'lishi qonun talabidir (Republic of Uzbekistan, 2026).

Shuningdek, ekspertiza uchun taqdim etilgan obyektlarning va dastlabki materiallarning yetarliligi va yaroqliligi ham xulosaning ishonchliligini belgilovchi eng muhim amaliy omillardandir. Obyektlarning yetarli emasligi yoki sifatsizligi ekspert xatolariga olib kelishi sababli bunday xulosalarning ishonchliligi sud tomonidan shubha ostiga olinishi lozim (Rossinskaya, 2018). Ekspert xulosasining yetarlilik mezonini jinoyat ishi bo'yicha protsessual qarorlar qabul qilish va yakuniy hukm shakllantirish uchun boshqa dalillar yig'indisi bilan birgalikda to'liq asos bo'la olishini anglatadi. Yetarlilik masalasi faqat bitta ekspert xulosasining o'ziga qarab belgilanmaydi, balki ishdagi barcha boshqa obyektiv dalillar zanjirida uning tutgan o'rni orqali baholanadi. Jinoyat-protsessual qonun normalariga muvofiq, biron-bir dalil, jumladan, ekspert xulosasi ham sud uchun oldindan belgilangan imperativ kuchga ega emasligini hisobga olganda, uning yetarlilik darajasi boshqa dalillar bilan mutanosib bo'lishi shart. Agar ishda olingan ekspert xulosasi boshqa ashyoviy va yozma dalillar bilan tasdiqlanmasa, u yakuniy protsessual qaror uchun yagona va yetarli asos bo'lolmaydi. Shuning uchun ham yetarlilik mezonini odil sudlovni amalga oshirishda har qanday subyektiv taxminlarni va sud xatolarini istisno etuvchi muhim huquqiy kafolatdir.

Ekspert xulosasining to'liqligi va har tomonlamaligi ham uning isbotlovchilik salohiyatini mustahkamlovchi yetarlilik mezonlaridandir. Tergovchi va sud tomonidan ekspert xulosasining dalillik xususiyatlarini tizimli baholash ikki bosqichli protsessual harakatlar doirasida amalga oshiriladi. Birinchi bosqichda ekspertiza tayinlash va o'tkazish tartibiga oid bo'lgan barcha protsessual talablarning qonuniyligi va maqbulligi tekshiriladi. Ikkinchi bosqich esa bevosita ekspert xulosasining ilmiy asoslanganligini, qo'llanilgan metodologiyaning to'g'riligini hamda xulosalarning mantiqiyligini tahlil qilishni nazorat qiladi. Ushbu bosqichda tergovchi va sud ekspertning malakasini, uning muayyan tor ixtisoslik bo'yicha maxsus bilimga ega ekanligini hamda tadqiqot materiallarining xolisligini sinchiklab tekshirishi shart. Dalillarni baholashning ushbu izchil tartibi sud xulosalarining har tomonlama asosli, to'liq va qonuniy bo'lishini ta'minlashning eng muhim yuridik mexanizmlaridan biri hisoblanadi.

Amerika, Germaniya, Fransiya va bir qator rivojlangan xorijiy davlatlar qonunchiligida bo'lgani kabi milliy jinoyat-protsessual tizimda ham ekspert xulosasi sud yoki tergov organlari uchun oldindan belgilangan imperativ kuchga ega emas. JPKning 187-moddasiga muvofiq, sud ekspertining xulosasi jinoyat ishini yurituvchi subyektlar uchun majburiy hisoblanmaydi, balki umumiy asoslarda boshqa barcha dalillar bilan teng ravishda baholanadi (Republic of Uzbekistan, 1994). Qonunchilikda biron-bir dalilning boshqalaridan ustunligi yoki oldindan belgilab qo'yilgan kuchi nazarda tutilmagan bo'lib, barcha isbotlash vositalari

teng yuridik maqomga egadir. Ekspert xulosasining sud uchun majburiy emasligi prinsipi jinoiy sudlovda xolislik va mustaqillikni ta'minlashning eng fundamental asosi hisoblanadi (Möllers et al., 2024). Shu bois ekspert xulosasi sudda alohida yuridik imtiyozga ega bo'lmagan, boshqa dalillar zanjirining teng huquqli bir bo'g'ini sifatida qaraladi.

Ekspertning mustaqilligi va xolisligini ta'minlash isbotlash jarayonida har qanday subyektiv aralashuvlarni va idoraviy monopoliyani butunlay cheklashni taqozo etadi (Republic of Uzbekistan, 2026). Surishtiruvchi, tergovchi, prokuror va sud jinoyat ishi bo'yicha to'plangan barcha dalillarni faqatgina o'zlarining qonunga va huquqiy ongga asoslangan ichki ishonchlari bo'yicha baholaydilar (Republic of Uzbekistan, 1994). Ichki ishonch tamoyili isbotlash jarayonida har qanday tashqi ta'sirlardan, idoraviy monopoliyadan va subyektiv tazyiqlardan xoli ravishda xulosalar shakllantirish imkonini beradi.

Dalillarni obyektiv, har tomonlama va to'liq tekshirish natijasida shakllangan sudning ichki ishonchi adolatli hukm chiqarishning yagona qonuniy poydevoridir. Sud ekspertining xulosasi ham sudya va tergovchining ichki ishonchi prizmasidan o'tgandan keyingina ish bo'yicha mantiqiy asos sifatida qabul qilinishi mumkin. Ichki ishonch prinsiplarining isbotlash jarayonida ustuvor etib belgilanishi jinoyat protsessida har qanday subyektiv g'araz va xatoliklarning oldini oladi. Jinoyat-protsessual qonun normalariga asosan, tergovchi yoki sud ekspertning taqdim etgan xulosalariga qo'shilmaslikka va uni rad etishga to'la haqlidir. Biroq ushbu xulosaga rozi bo'lmaslik va uni rad etish protsess ishtirokchisi bo'lgan mansabdor shaxslar tomonidan qaror yoki ajrimda mantiqan va ilmiy jihatdan batafsil asoslab berishi shart.

Oliy sud Plenumining qarorida ham sud ekspert xulosasiga qo'shilmasligini o'z hal qiluv qarorining asoslantiruvchi qismida aniq, izchil va asosli tarzda bayon etishi shartligi belgilangan (Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, 2019). Shunchaki subyektiv shubhalar yoki tushunarsiz sabablarga ko'ra ekspert xulosasini rad etish va uni inobatga olmaslik protsessual qonunning eng qo'pol ravishda buzilishi hisoblanadi. Ekspert xulosasiga qo'shilmaslik sabablarining majburiy asoslanishi odil sudlov jarayonining shaffofligi va qonuniyligi kafolatidir. Ekspert tadqiqoti natijalarining to'liq va har tomonlama baholanishi sud qarorlarining adolatligini ta'minlashning eng ishonchli usulidir.

Sud-tergov amaliyotida sud ekspertining xulosasini tanqidiy tahlil qilmasdan, uni shunchaki tayyor hal qiluvchi dalil sifatida qabul qilish eng og'ir protsessual xatolardan biridir. Ko'p hollarda tergovchilar va sudyalarning maxsus ilmiy bilimlarga ega bo'lmaganliklari sababli, ekspert xulosasida bayon qilingan fikrlarni tekshirmasdan to'g'ridan to'g'ri hukm yoki ayblov qarori asosiga qo'yishga yo'l qo'yadilar. Bunday yuzaki protsessual yondashuv isbotlash jarayonining mustaqilligi va xolisligi tamoyillariga butunlay zid keladi hamda asossiz hukmlar chiqarilishiga sharoit yaratadi (Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan, 2018). Sud eksperti faqatgina faktik holatlarni aniqlashga vakolatli bo'lib, jinoyat ishi bo'yicha yakuniy huquqiy xulosalarni shakllantirish va shaxsning aybdorligini belgilash mutlaq sudning vakolatidir. Shu sababli ekspert xulosasi har doim ishdagi barcha boshqa obyektiv dalillar tizimi bilan birgalikda sinchkovlik bilan baholanishi talab etiladi. Jinoyat protsessida ekspert xulosasining boshqa dalillar bilan teng huquqliligi prinsipi isbotlash jarayonida hech bir dalilning sun'iy ustunligiga yo'l qo'yilmasligini kafolatlaydi. Ushbu prinsipga ko'ra, ekspert taqdim etayotgan xulosalar guvoh ko'rsatmalari, ashyoviy va yozma dalillar bilan bir xil darajada yuridik kuchga ega va ular bilan bir xil protsessual talablar asosida baholanadi.

Amaliyotda tergov organlarining ekspert xulosasiga boshqa dalillardan ko'ra asossiz ravishda ko'proq va mutlaq ustunlik berishi taraflarning tengligi va tortishuvchanlik tamoyillarini jiddiy buzadi. Har bir dalil turi voqeaning faqat muayyan bir qismini yoki xususiyatini yoritib berishi sababli, ularning birortasiga imperativ ustuvorlik berilishi mumkin emas. Dalillarning o'zaro tengligi va mutanosibligi jinoyat ishini har tomonlama, xolisona va to'liq ko'rib chiqishning yagona huquqiy kafolatidir. Agar jinoyat ishi bo'yicha bir nechta ekspertizalar o'tkazilgan bo'lsa va ularda ekspertlar o'zaro qarama-qarshi fikrlarga kelgan bo'lsa, ushbu holat sud tomonidan alohida baholanishi shart (Republic of Uzbekistan, 1994).

JPKning 187-moddasi ikkinchi qismiga muvofiq, bunday holatda tergovchi yoki sud ba'zi ekspertlarning xulosalariga qo'shilish va boshqa ekspertlarning xulosalariga qo'shilmalik to'g'risidagi o'z mantiqiy-huquqiy fikrini batafsil asoslab berishi majburiydir. Bir-biriga zid bo'lgan ekspertiza xulosalarining mavjudligi ishdagi faktik holatlarning hali to'liq oydinlashmaganligidan va qo'shimcha tekshiruvlarga muhtojligidan dalolat beradi. Sud bunday kelishmovchiliklarni hal etish uchun ekspertlarni so'roq qilishi, maxsus mutaxassislar yordamiga murojaat qilishi yoki JPK qoidalariga muvofiq qayta ekspertiza tayinlashi lozim. Qarama-qarshi xulosalar o'rtasidagi ziddiyatlarni mantiqan hal etmasdan turib hukm chiqarilishi sud qarorining adolatsiz va asossiz bo'lishiga olib keladi (Sobirov, 2026).

Hozirgi vaqtda sud ekspertizasi xulosasining ishonchliligi va ilmiy asoslanganligini baholash mezonlari borasida milliy hamda xorijiy huquqshunos olimlar o'rtasida jiddiy akademik munozaralar davom etmoqda. Ko'pgina protsessualist olimlar, jumladan, huquqshunos Nodir Bababekov (2024) sud ekspertiza institutini va maxsus bilimlardan foydalanishning barcha shakllarini yagona maxsus bilimlardan foydalanish makroinstituti doirasida birlashtirish va tizimli tadqiq etish lozimligini ta'kidlaydilar. Ayrim tadqiqotchilar esa sud ekspertiza uslubiyotlarini va ilmiy-metodologik asoslarini baholash faqatgina tor sohadagi mutaxassislar zimmasiga yuklatilishi lozimligini, tergovchi va sudyaning maxsus bilimsiz ushbu ilmiylikni baholashi amalda imkonsiz ekanligini ilgari suradilar. Ushbu ilmiy polemikalar jinoyat protsessida ilmiy asoslangan dalillar ishonchliligini ta'minlash mexanizmlarini qonunchilikda takomillashtirishning naqadar dolzarb masala ekanligini yaqqol ko'rsatib berdi. Mazkur munozaralar jarayonida sud ekspertizasining mustaqilligi va ilmiy daxlsizligi masalalari isbotlash huquqining eng fundamental muammolaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Rivojlangan xorijiy davlatlar, xususan, AQSH federal sud amaliyotida ekspert xulosalarining ilmiy ishonchliligini tekshirishda Daubert andozalari va sudyaning "darvozabon" (gatekeeper) sifatidagi roli eng muhim kafolatlardan biri. Daubert standarti bo'yicha sudya ekspert taqdim etayotgan har qanday ilmiy nazariya yoki metodikani hakamlar hay'ati oldiga olib chiqishdan avval uning metodologik asoslarini, empirik sinovlardan o'tganligini va xatolik darajasini mustaqil ravishda tekshirishi shart. Germaniya protsessual tizimida esa sud eksperti neytral va xolis sud yordamchisi (sachverständiger) maqomiga ega bo'lib, uning xulosasi qat'iy ilmiy va tashkiliy mezonlar asosida tergov bosqichidayoq sinchiklab tekshiriladi. Ushbu ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va milliy isbotlash tizimiga moslashtirish, sud-tergov organlarining ilmiy asoslanmagan psevd-ilmiy taxminlar ta'sirida sud xatolariga yo'l qo'yishining oldini olish imkonini beradi. Xorijiy modellarning protsessual mexanizmlari jinoyat protsessida ilmiy dalillar maqbulligini tekshirishda sudyaning faol rolini kafolatlashga qaratilgandir. Sud ekspertiza metodologiyalarining ilmiy daxlsizligini baholashda eng muhim huquqiy muammolardan biri –

bu ekspertning o'z protsessual vakolatlari doirasidan chiqib, huquqiy (yuridik) savollarga baho berish holatlari bilan bevosita bog'liq. Huquqshunos olim G'. Nabiyeu (2026) o'zining ilmiy tadqiqotlarida sud eksperti tomonidan o'z kompetensiyasidan chetga chiqib huquqiy baho beruvchi xulosalar shakllantirilishi salbiy oqibatlariga olib kelishini tahlil etgan. Sud ekspertining asosiy protsessual vazifasi faqatgina o'z maxsus bilimlari sohasidagi faktik ma'lumotlarni tahlil qilish va aniqlash bilan cheklanishi lozim. Ekspert oldiga qilmishni yuridik malakalash, harakatlarda jinoyat tarkibi bor yoki yo'q ekanligini aniqlash kabi huquqiy savollarni qo'yish jinoyat protsessining fundamental prinsiplarini qo'pol ravishda buzadi. Bunday huquqiy masalalarni hal qilish faqatgina jinoyat ishini yurituvchi tergovchi, prokuror va sudning mutlaq hamda daxlsiz yuridik vakolatidir. Tergov amaliyotida ekspert zimmasiga huquqiy masalalarni hal qilishni yuklash holatlari hanuzgacha uchrayotganligi va buni bartaraf etish choralarning yetishmasligi ilmiy polemikalarning asosiy yo'nalishidir. Sud eksperti tomonidan berilgan har qanday huquqiy baho sudda dalil sifatida mutlaqo yaroqsiz va protsessual jihatdan nomaqbul deb topilishi shart. Huquqiy savollarga javob berish ekspertning xolisligi va mustaqilligi tamoyillariga ham putur yetkazib, uning ayblov yoki himoya tarafiga yon bosishiga olib kelishi mumkin. Shu munosabat bilan, ekspert vakolatlarining yuridik chegaralarini qonun normalari darajasida qat'iy va aniq belgilash hamda ekspert oldiga huquqiy savollar qo'yilishini to'liq taqiqlash jinoyat protsessining dolzarb vazifasidir. Bu taqiq odil sudlov jarayonida dalillarni har tomonlama va xolisona baholashning qo'shimcha yuksak protsessual kafolati bo'lib xizmat qiladi. Ekspertlar o'z tekshiruvlarida faqat ilmiy va amaliy qoidalarga muvofiq ravishda, asossiz va noqonuniy talqinlardan yiroq holda faoliyat yuritishlari shartdir. Tergov hamda sud amaliyotida ekspert xulosasidagi har qanday mantiqiy qarama-qarshiliklarni va kamchiliklarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishning maxsus protsessual mexanizmlari mavjud.

JPK normalariga muvofiq, agar ekspert xulosasida noaniq yoki tushunarsiz holatlar aniqlansa, sud yoki tergovchi ekspertni chaqirib, uning o'tkazgan tadqiqoti yuzasidan og'zaki so'roq qilishi va ko'rsatuvlar olishi lozim (Republic of Uzbekistan, 1994). Ekspertni so'roq qilish jarayoni uning yozma xulosasida bayon qilingan fikrlarning ilmiy asoslarini va mantiqiy ketma-ketligini og'zaki tarzda sinovdan o'tkazish imkonini beradi (Eshmuratov, 2023). So'roq jarayonida ekspert o'z xulosasini tushuntirish uchun berilgan barcha qo'shimcha va aniqlashtiruvchi savollarga javob berishi qonunan shartdir. Ushbu og'zaki protsedura asossiz ilmiy taxminlarni va metodologik kamchiliklarni sudda tezkor bartaraf etishning amaliy vositasi hisoblanadi. Ekspertning ishonchliligi, xolisonaligi va ilmiy asoslanganligi uning sud oldidagi og'zaki ko'rsatuvlarida ham to'liq sinovdan o'tkazilishi lozim.

Og'zaki so'roq qilish bilan bir qatorda ekspert xulosasining ilmiy asoslanganligi bo'yicha ziddiyatlarni bartaraf etishda maxsus mutaxassis ishtirokini ta'minlash ham qonunda ko'zda tutilgan. Tergovchi yoki sudyada ma'lum bir ekspertiza turi bo'yicha maxsus metodologik bilimlar yetishmagan taqdirda, u ishda ishtirok etish uchun xolis mutaxassisni jalb qilishi mumkin. Mutaxassis o'zining ilmiy-amaliy bilimi va tajribasidan foydalangan holda tergovchi va sudga ekspert xulosasidagi qo'llanilgan usullarni va erishilgan natijalarni obyektiv baholashda yordam beradi (Abduvahobov, 2024). Shuningdek, mutaxassis e'tiborni dalillarni tekshirish bilan bog'liq bo'lgan muhim holatlarga qaratishi va o'z tushuntirishlarini og'zaki yoki yozma fikr shaklida taqdim etishi mumkin.

Mutaxassis va ekspert o'rtasidagi farq shundaki, mutaxassis mustaqil ilmiy tadqiqot o'tkazmaydi, balki faqat texnik va amaliy yordam beradi. Mutaxassis va ekspertning o'zaro hamkorligi jinoyatni isbotlash jarayonida ilmiy va protsessual xatoliklarning oldini olishda

muhim integratsion zamin yaratadi. Sud ekspertizasi xulosasining isbotlovchilik kuchini hamda uning metodologik ishonchliligini sud va tergov bosqichida baholash mezonlarini takomillashtirish tizimli islohotlarni talab qiladi. Bugungi kunda sud-tergov amaliyotida ekspert xulosalarini baholash asosan protsessual maqbullikni tekshirish bilan cheklanib qolib, uning ilmiy-metodologik ishonchliligini baholashning aniq huquqiy mexanizmlari JPKda yetarlicha yoritilmagan.

Ushbu tizimli bo'shliqni to'ldirish va sud xatolarining oldini olish uchun JPK normalarida ekspert qo'llagan ilmiy metodlar va usullarni majburiy tartibda qonuniylik va xalqaro ishonchlilik silsilasidan o'tkazish tartibini mustahkamlovchi yuridik normalarni belgilash dolzarb nazariy-amaliy ehtiyojdir (President of the Republic of Uzbekistan, 2025). Shu sababli isbotlash qonunchiligini takomillashtirishda xalqaro ilg'or tajribalarni milliy jinoyat-protsessual huquqiga tizimli ravishda integratsiya qilish talab etiladi.

Metodologik ishonchlilik mezonlarining JPKda aniq mustahkamlanishi, odil sudlov jarayonida barcha ilmiy dalillarga nisbatan yagona xolis yuridik filtrlarni qo'llash imkonini beradi (Faigman et al., 2002).

Birinchi qonunchilikdagi taklifimiz – jinoyat protsessida sud eksperti oldiga huquqiy (yuridik) xarakterdagi savollarni qo'yishni qonun darajasida qat'iy va uzil-kesil taqiqlash bilan bog'liqdir (Nabiyev, 2026). Ushbu dolzarb masalani hal etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi JPKning 172-moddasi (Ekspertning xulosasi)ga quyidagi tahrirdagi yangi imperativ qo'shimcha qism kiritilishini taklif etamiz: "Sud eksperti oldiga huquqiy (yuridik) tusdagi, shu jumladan, qilmishni yuridik malakalash va shaxsning aybdorligi masalalarini hal qilishga qaratilgan savollarni qo'yish taqiqlanadi". Ushbu qat'iy qonuniy taqiq sud ekspertining faqatgina o'zining maxsus bilimlari doirasida, ya'ni ashyoviy va moddiy faktlarni xolis ilmiy tadqiq etish bilan cheklanishini qat'iy kafolatlaydi. Natijada, tergovchi va sudyalarning o'z yuridik majburiyatlarini ekspert zimmasiga yuklash kabi noqonuniy amaliyotiga butunlay barham beriladi hamda ekspertning protsessual mustaqilligi daxlsiz saqlanadi. Ekspert faqat o'zining maxsus bilimlari sohasidagi faktlarni tahlil qilish bilan cheklanishi lozim.

Ikkinchi protsessual taklifimiz – sud-ekspertiza sohasida metodik ishonchlilikni ta'minlash maqsadida tadqiqot uslubiyotlarini majburiy validatsiyadan o'tkazish tartibini qonun darajasida belgilashdir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-270-son qarorida ham sud-ekspertiza tadqiqotlarining xalqaro tan olingan usul va uslubiyotlarini majburiy validatsiyadan o'tkazish (sohada qo'llashning maqsadga muvofiqligini baholash) tartibini joriy etish vazifasi belgilangan (President of the Republic of Uzbekistan, 2025). Biroq ushbu va'da qilingan muhim qonunosti qoidasi amaldagi JPK normalarida o'zining huquqiy aksini topmaganligi sababli amaliyotda ilmiy jihatdan eskirgan va ishonchsiz metodikalardan foydalanish holatlari hali ham uchramoqda. Shu bois JPKga validatsiyadan o'tmagan va maxsus davlat reyestriga kiritilmagan metodikalar asosida olingan har qanday ekspert xulosasini sudda nomaqbul dalil deb topish haqidagi qat'iy taqiqlovchi normani kiritish zarur. Bu o'zgarish sudlarda asossiz ilmiy taxminlar yordamida insonlar taqdiri hal qilinishini butunlay istisno etadi.

Uchinchi qonunchilik taklifimiz – amaldagi JPKning 187-moddasi (ekspert xulosasini baholash)da belgilangan dalillarni tekshirish qoidalarini tubdan isloh qilish bilan bevosita daxldordir. Tergovchi yoki sudyada muayyan ekspertiza turi bo'yicha maxsus ilmiy bilimlarning mavjud bo'lish ehtimoli amalda imkonsizligi sababli JPKning 187-moddasi birinchi qismini yangi tahrirda bayon etish lozim (Sobirov, 2026).

Yangi tahrirga ko'ra, tergovchi va sud ekspert xulosasini baholashda faqatgina ekspertiza o'tkazish uchun belgilangan barcha protsessual qoidalarga rioya etilganligini hamda qo'llanilgan metodikalar validatsiyadan o'tganligini tekshirishi lozim. Xulosaning bevosita ilmiy asoslanganligiga nisbatan e'tirozlar vujudga kelganda esa bu masala JPK 176-moddasiga asosan faqat mustaqil takroriy qayta ekspertiza doirasida mutaxassis ekspertlar tomonidan hal etilishi mantiqan to'g'ridir. Ushbu o'zgartirish sud-tergov amaliyotida yuzaki rasmiyatchilikka chek qo'yadi va dalillarni baholashning ilmiy va qonuniy mezonlarini o'zaro muvozanatga keltiradi.

To'rtinchi konseptual taklifimiz – jinoyat protsessida taraflarning tengligi va tortishuvchanlik tamoyillarini chinakamiga kafolatlash maqsadida, himoya tomonining sud ekspertizasi tayinlash va o'tkazish sohasidagi huquqiy vakolatlarini tubdan kengaytirishdir. Rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasida himoya tomonining mustaqil ekspert jalb etish hamda uning yozma xulosasini (yoki mutaxassis fikrini) sudda teng huquqli dalil sifatida taqdim etish huquqi qonun normalari bilan to'liq kafolatlangan. Milliy JPK normalarida esa himoyachi tomonidan taqdim etilgan muqobil ekspert xulosasini tergovchi yoki sud tomonidan protsessual qabul qilish va unga ayblov tomonining dalillari bilan teng darajada baho berishning aniq majburiy tartibi mavjud emas.

Xulosa

O'tkazilgan tadqiqot natijalari hamda maqolada ilgari surilgan ilmiy-nazariy mulohazalardan kelib chiqib, ekspertiza xulosasining isbotlash vositasi sifatidagi o'rni va ahamiyatini yanada takomillashtirish yuzasidan quyidagi xulosalarga kelish mumkin.

Birinchidan, ekspertiza xulosasining daliliy ahamiyati faqat uning protsessual jihatdan to'g'ri rasmiylashtirilganligi bilan emas, balki unda aks ettirilgan natijalarning ilmiy asoslanganligi, ishonchliligi va ish uchun aloqadorligi bilan belgilanishi lozim. Shu sababli ekspert xulosasini baholashda uning mazmuni, ekspert tomonidan qo'llanilgan ilmiy usul va metodikalarning asoslanganligi hamda tadqiqot natijalarining boshqa dalillar bilan o'zaro muvofiqligiga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Ikkinchidan, ekspert xulosasini baholashning asosiy mezonlari sifatida maqbullik, aloqadorlik, ishonchlilik va yetarlilikning o'zaro uzviyligi ta'minlanishi lozim. Mazkur mezonlardan birortasining mavjud emasligi yoki tegishli darajada ta'minlanmaganligi ekspert xulosasining daliliy qiymatiga ta'sir qilishi mumkin. Shu bois sud va tergov organlari ekspert xulosasini boshqa dalillardan ustun qo'ymasdan, uni dalillar majmui bilan birgalikda baholashi kerak.

Uchinchidan, ekspertning maxsus bilimlarga asoslangan vakolatlari bilan sud, prokuror va tergov organlarining huquqiy vakolatlari o'rtasidagi chegarani aniq belgilash zarur. Ekspert faktik holatlarni maxsus bilimlar asosida aniqlashi mumkin, biroq shaxsning aybdorligi, qilmishning huquqiy kvalifikatsiyasi yoki boshqa yuridik masalalar yuzasidan huquqiy xulosa berishi mumkin emas. Shu munosabat bilan ekspert oldiga huquqiy tusdagi savollar qo'yilishini qonunchilikda yanada qat'iy belgilash maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, ekspertiza metodikalarining ilmiy asoslanganligi va ishonchliligini ta'minlash maqsadida ularni validatsiyadan o'tkazishning aniq huquqiy mexanizmlarini joriy etish zarur. Bunda ekspert tomonidan qo'llaniladigan metodikaning ilmiy jihatdan asoslanganligi, amaliyotda qo'llash uchun yaroqliligi va muayyan tadqiqot obyektiga mosligi ekspert xulosasini baholashning muhim mezonlaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Beshinchidan, ekspert xulosalarining o'zaro qarama-qarshi bo'lgan holatlarida ularning har birini alohida va qiyosiy ravishda baholashning protsessual mexanizmlarini

takomillashtirish lozim. Bunday vaziyatlarda xulosalarning ilmiy asoslanganligi, tadqiqot obyektlarining yaroqliligi, qo'llanilgan metodikalar, ekspertning vakolati hamda boshqa dalillar bilan muvofiqligi kompleks ravishda tekshirilishi zarur.

Oltinchidan, jinoyat protsessida taraflarning, ayniqsa, himoya tomonining ekspertiza bilan bog'liq protsessual imkoniyatlarini kengaytirish maqsadga muvofiq. Xususan, muqobil ekspertiza o'tkazish, ekspert xulosasiga asoslantirilgan e'tiroz bildirish, ekspertga qo'shimcha savollar qo'yish hamda zarur hollarda qayta yoki qo'shimcha ekspertiza tayinlash imkoniyatlarining amalda samarali ta'minlanishi taraflarning tengligi va tortishuvchanlik prinsiplarini kuchaytiradi.

Yettinchidan, ekspert xulosasining sud yoki tergov organlari uchun oldindan belgilangan majburiy kuchga ega emasligi prinsipini amaliy jihatdan ta'minlash zarur. Biroq ekspert xulosasiga qo'shilmaslik yoki uni rad etish holatlarida sud yoki tergov organi o'z qarorida bunday xulosaga kelishining aniq va asoslantirilgan sabablarini ko'rsatishi lozim. Bu holat dalillarni baholashning xolisligi va protsessual shaffofligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Sakkizinchi, ekspert xulosasining isbotlash vositasi sifatidagi maqomini takomillashtirish sud-tergov faoliyatida ilmiy bilimlardan samarali foydalanish, dalillarni obyektiv baholash va protsessual qarorlarning asoslanganligini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli ekspertiza institutini rivojlantirish faqat ekspertiza o'tkazish tartibini takomillashtirish bilan cheklanmasdan, ekspert xulosasini olish, tekshirish va baholashning barcha bosqichlarini qamrab olishi lozim.

Umuman olganda, ekspertiza xulosasining haqiqiy isbotlovchilik qiymati uning boshqa dalillardan ustunligida emas, balki maxsus bilimlar asosida olingan faktik ma'lumotlarning ilmiy asoslanganligi, ishonchliligi va protsessual jihatdan qonuniyligidadir. Mazkur yondashuvni qonunchilik va sud-tergov amaliyotida izchil ta'minlash ekspert xulosalarining sifatini oshirish, dalillarni baholash mexanizmini takomillashtirish hamda jinoyat protsessida odil sudlov samaradorligini yuksaltirishning muhim sharti hisoblanadi.

REFERENCES

Abduvahobov, Sh. A. (2024). Jinoyat protsessi ishtirokchisi sifatida mutaxassis va unga qo'yiladigan talablar [The specialist as a participant in criminal proceedings and the requirements imposed on them]. *Forensic Expertise of Uzbekistan*, (1), 63–66.

Bababekov, N. D. (2024). Maxsus bilimlar haqida fan – sud ekspertshunosligi: Tushunchasi, mazmuni va tuzilishi [Forensic expertology as a science of specialized knowledge: Concept, content, and structure]. *Scientific and Practical Journal of Public Safety*, 2 (10), 95–105.

Eshmuratov, Sh. B. (2023). Ekspert xulosasining dalil manbai sifatidagi tuzilishi, mazmuni va uni baholash [Structure and content of an expert opinion as a source of evidence and its evaluation]. *IQRO Journal*, 4(2), 131–142.

Eshnazarov, M. (2026). Jinoyat ishlarini tergov qilishda ekspert xulosasining maqbulligini baholash masalalari [Issues of evaluating the admissibility of expert opinions in the investigation of criminal cases]. *Sociology and Law*, (1), 12–18.

Faigman, D. L., Kaye, D. H., Saks, M. J., & Mnookin, J. L. (2002). *Modern scientific evidence: The law and science of expert testimony*. West Publishing.

Möllers, C., Salemi, A., & Schliwinski, S. (2024). Die Stellung des Sachverständigen im deutschen Strafprozess [The position of the expert in German criminal proceedings]. *Hamburg Legal Notes*, (1), 45–58.

Nabiyev, G'. (2026). Jinoyat protsessida ekspert vakolatlarining huquqiy chegaralari va ularni qonunchilikda mustahkamlash masalalari [Legal boundaries of expert powers in criminal proceedings and issues of their legislative consolidation]. *Criminology and Criminal Justice*, 1(12), 67–74.

Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. (2014, May 23). *On the court judgment (Resolution No. 07)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/2413562>

Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. (2018, August 24). *On certain issues of application of the norms of criminal procedural legislation relating to the admissibility of evidence (Resolution No. 24)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-3895986>

Plenum of the Supreme Court of the Republic of Uzbekistan. (2019, May 24). *On the court decision (Resolution No. 12)*. Lex.uz. <https://lex.uz/ru/docs/-4396483>

President of the Republic of Uzbekistan. (2025, September 8). *On measures to further improve forensic expert activity and widely introduce modern technologies in the field (Resolution No. RP-270)*. Lex.uz. <https://lex.uz/uz/docs/7717938>

Republic of Uzbekistan. (1994, September 22). *Criminal Procedure Code of the Republic of Uzbekistan*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-111460>

Republic of Uzbekistan. (2010, June 1). *On forensic examination (Law No. LRU-249)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/1633102>

Republic of Uzbekistan. (2026). *On forensic expert activity (Law No. LRU-1152)*. Lex.uz. <https://lex.uz/docs/-8265035>

Rossinskaya, E. R. (2018). *Sudebnaya ekspertiza v grazhdanskom, arbitrazhnom, administrativnom i ugovnom protsesse* [Forensic examination in civil, commercial, administrative, and criminal proceedings] (4th ed.). Norma.

Sobirov, F. B. (2026). Sud ekspertizasi xulosalarini baholash amaliyoti [Practice of evaluating forensic expert opinions]. *Central Asian Journal of Academic Research*, 4(2), 140–143.

To'laganova, G. Z. (2021). *Jinoyat-protsessual huquqi* [Criminal procedural law]. Bukhara Law College.

**O'ZBEKISTON
QONUNCHILIGI TAHLILI**

ILMIY-TAHLILIY JURNAL
2026-YIL 3-SON

**ОБЗОР
ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА
УЗБЕКИСТАНА**

НАУЧНО-АНАЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ
2026 ГОД № 3

**UZBEKISTAN
LAW REVIEW**

SCIENTIFIC ANALYTICAL JOURNAL
2026 ISSUE 3

VOLUME 3 / ISSUE 3 / 2026

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.33)

ISSN 2181-8118

DOI: [HTTPS://DX.DOI.ORG/10.51788/TSUL.UZLAWREV.](https://dx.doi.org/10.51788/TSUL.UZLAWREV.)